

TARİHÇE-İ ERZURUM'A GÖRE KATLIAM VE KURTULUŞ GÜNLERİ

Mehmet Nusret SOM

(1. Büyük Millet Meclisi Erzurum Mebusu) (1879 – 1930)

...

On iki Mart sabahı Yirmi Dokuzuncu Alay Erzurumlu Fazıl Bey Kumandasında Kavakkapısı'ndan, Yirmi Sekizinci Alay Harput Kapısından içeri girdi ve biçare Ümmet-i Muhammed'i Ermeni kılıcından tahlis eylediler. Şükrüllahi mesaihim.

Erzincan'dan itibaren Ermeniler Türk. darbelerine mukavemet edemeyeceklerini anlayınca ol vakit Ermeni ordusunda Başkumandan olan "Antranik" nam sah-i leim (alçak) Rus zamanında hicret edemeyen İslam ahaliyi katl ve ifnaya karar verir. Ermeniler de ric'atleri o güne tesadüf eden köylüyü, şehirliyi kat-ön ederek, yollarda imha ederek ric'at ederler. Erzurum ahalişi biraz kalabalık olduğundan apaşık bu planı tatbik edemediklerinden "Yollarda sizi çalıştıracamız" bahanesiyle hayvan sürüsü gibi yevmiye iki yüz üç yüz ademi Erzurum'a yarım saat mesafede bulunan Yanık vadisinde imha ve ewelce izhar olunan hendeklere cenazeleri istif ederek üzerlerini toprakla setr ederler. Bu hal memleket içerisinde tam yirmi gün devam eder. Bir kimse de silaha sarılamaz,mezbahadaki koyun gibi gerden dade-i inkiyad olurlar. Hatta mevki-i müstahkem kumandanı Rus zabitanı ile birlikte Ermeniler aleyhine teşvik, ahaliye silah depolarını açarak tevzi' edeceklerini va'd ederlerse de iki sene mütemadiyen Ermeni işkencesi, Rus kırbacı altında ezilen biçare halk **gurur-ı izzet-i nefis-i milliyeyi** zayi' eylediğinden bir türlü cesaret edemezler.

Bundan başka Erzurum ahali-i İslamiyesini açlık ve sefaletten kurtarmak niyet-i hayriyesiyle Kafkasya'da teşekkül eden **Cemiyet-i Hayriye**'nin o sırada nümâyende (gösterici)lik vazifesini ifa eden **Genceli "Seyyidof"** namında vatanperver bir genç, Erzurum'un Ermenilere karşı müdafaası için planlar ihzar ederek tertip olunan cemiyetlerde efrad-ı ahaliyeye silah dağıtılmasını ve ancak bu suretle Ermenilere galebenin temin edilebileceğini anlatır. Ve bu fikrinde hemfikirleriyle ısrar ederse de menfaat-ı şahsiyyesi (kişisel çıkarı)ndan gayri bir endişesi olmayan kozmopolit katranlı **Belediye**

Reisi Rizeli "Hakkı Paşa" ile kırk sene memleketin nan-i nimeti ile perverde olan **Muallim "Ahmet Efendi"** itaat-i himarane (eşek itaati) göstermek reyinde bulduklarından bu kadar ibadullahın kılıçtan geçmesine sebep oldukları gibi kendi nefislerini de tehlikeye ilka ile Ermeni kılıncı altında ölür giderler.

Erzurum katliamını tertip eden Antranik, Erzurum'u terk ettiği zaman Pasinler kazasından bir çok adamları kumanda ettiği kuvvetin önüne katarak yollarda itlaf eylemiştir. **Bu badire-i uzmada ovada Haydari Boğazı cihetinde köylerle, Evreni, Tazegül karyeleriyle Narman, Tortum ahalisi istihkak-ı hayat ederek silahlarına sarılmış ve kendilerini müdafaa etmişlerdir.** Bu husustaki gayretleri tarih-i mil-lyemizde lisan-ı şükran ve takdir ile yad olunacak fedakarlıklardan ma'dudtur. Ermeni harekatı esnasında umum telafat yirmi beş bin kişi tahmin olunmaktadır. Biz tarihimize bu vakiayı muhtasar (kısaca)an yazdığımız için tafsilat arzu edenlerin "Ermeni Fecayi'i" namındaki mufassal esere müracaat buyurmaları lazımdır.

KAYNAK: Tarihçe-i Erzurum; Mehmet Nusret Som; Yayına Hazırlayan: Ahmet Fidan; Dergah Yayınları Erzurum Kitaplığı; Nu:23; İstanbul; 2005; s. 103-105.

